

**SZÁLLÁSI ÁRPÁD:
ADY ENDRE (1877–1919) ORVOSA ÉS BARÁTJA,
LUKÁCS HUGÓ (1874–1939)**

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Ady értékmegérző képessége ritkán csalt, akinek (vagy aki ellen) verset szánt, az többnyire megszolgált. Lukács Hugó természetesen megjelenik az Ady-monográfiákban, de csak arra az emlékeztetés 1909. évi kolozsvári nyárra, ott van az életrajzi gyűjteményekben, érthetően Adyval kapcsolatban, azonban „előéletéről” csak pár szó-mondat, az „utóéletéről” úgyszólván semmi.

Például az 1969-ben kiadott Magyar Életrajzi Lexikon szerint (egyik szerkesztője az ugyancsak avatott Ady-értő, Király István volt) Lukács Hugó „nemcsak orvosként állt Ady mellett, hanem igyekezett közel hozni őt Kolozsvár haladó értelmiségéhez is, mindenekelőtt Fejér Lipóthoz és Somló Bódoghoz. Ők alkották Lukáccsal együtt Ady közvetlen környezetét. Ady távozása után, 1909 augusztusában feladta klinikai állását, s minden valószínűség szerint a kolozsvári munkásbeteg-segélyező kerület főorvosi tisztségét vállalta el, amelyre még az év első felében választották meg. Adyval való barátsága – levelezésük révén – mindvégig eleven maradt, életútja további alakulására vonatkozó adatok azonban nem maradtak ránk.”

Született 1875-ben. Hol és hogyan került a kolozsvári Lechner klinikára? – nem tartották érdemlegesnek feljegyezni. A kolozsvári egyetem évkönyveiben (Izsák Sámuel szíves utánajárása) a neve 1907-ben és 1908-ban szerepel: „Hugó Lukács med. univ. doct. professori psychiatriae assistens II.”. A következő év nyarán (1909) még a klinika státuszában van, de ekkor összekülönbözött igazgatójával, és elhagyta állását.

Mindez már összefügg Ady Endre megjelenésével. A költő június közepén érkezett haza Párizsból, fáradtan és betegen. Útja a szilágysági szülőföldön át Kolozsvárra vezetett, ahová nagyváradi barátai ajánlották be pihenésre és gyógykezelésre. Lukács doktor ismerte már Adyt, de csak vihart kavart és érthetetlennek tartott költeményein keresztül. Az excentrikus és literátus hajlamú pszichiáternek nagyon megtetszettek az „új időknek új dalai”, nagy érdeklődéssel várta hát a rajongott és ócsárolt poétát. Ady intenzív életfogyasztása és a klinika katonás fegyelme azonban nem voltak összeegyeztethetők. Lechner professzor nem ismert kivételt a diszciplína alól, annál inkább Lukács doktor, akár a direktor ellenében is. Hogy a klinika rendje-fegyelme háborítatlan maradjon, a saját szolgálati szobáját bocsátotta a költő rendelkezésére.

Az Ady életében részes Dénes Zsófia visszaemlékezése szerint „az a klinikai, fehérbútorú kis adjunktusi szoba a kertes udvarra nézett és folyóvizet modern mosdója volt. Bennejáram, meggyőződtem, hogy igazán neki való volt. A klinika portása pedig a költő mindig kész, gavalléros borraivalói fejében bizonyára mindig haptákban állt – de merő tiszteletből is – Ady „úr” előtt. Így vált lehetségessé, hogy ő ott hetekig megmaradjon kezelésben. Különböző rögtön megszökött volna.” Lukács Hugó „honoráriumként” az irodalomtörténet sokat idézett, elismerő sorait kapta: „Kezelőorvosom ideális ember és doktor. Ady-imádó. Egy félcsöppnyi alkoholt sem iszom. Cigarettazni félannyit se, mint máskor. Fürdöket kapok, tornázom, korán

fekszem. Nappal a doktor válogatott, kedves társaságot gyűjt. Szóval meggyógyulhatnék, de az alvás még mindig nehezen megy.”

Lechner professzor ismerte és elismerte a költőt, szigora nem tudható be antipoétikus ridegségnek. Utána is figyelemmel kísérte önpusztítóan sebes pályafutását. Közel tíz év múlva a költő unokahúgának, Ady Irénnek mondta kezelve és emlékezően: „Maguk, Adyk, úgy látszik, mind egyformák. Idegesek. Tönkreteszik magukat a művészettel. Pedig a művészet fel kellene, hogy frissítse alkotóját is, egészségesebbé kellene, hogy tegye, nem beteggé. Maguk azonban nem vigyáznak egészségükre. Ilyen volt Ady Endre is.”

Lukács doktor találkozása Ady Endrével sok szempontból sorsdöntő. A költővel törődő kivételezése konfliktusba kényszeríti igazgatójával. Az eredmény: sértődötten elhagyja munkahelyét. Cselekvőleg is kapcsolatba kerül az irodalommal. Pár hónap múlva, miután „szabadabb” állást vállalt, színikritikája jelent meg a Kolozsvári Hírlapban Móricz Zsigmond 'Sári bíró' című darabjáról. Nevéből verscím lett egy nem nagy, de jellegzetesen adys költemény fölött.

„Lukács Hugónak

Nem illedelmes a mi életünk,
De így indultunk, tehát így megyünk.
Buta másokként élni nem tudunk,
Tehát: sebzettek mindig mi vagyunk.
Jogunk van hinni rangot, istenit,
Tehát: rajtunk már zuhany se segít.
Nagy önszerelmű balga istenek,
Tehát: meghalnunk mint kóbor ebek.”

Végül, egy életre szóló Ady-élményt kapott, amely haláláig nem szűnt meg magatartási útmutató lenni.

A nagy háborúban az oroszországi frontra sodródott, ahonnan megjövet, a Tanácsköztársaság idején már Pesten található. Az 'Új Világ' 1919. évi 2-es számában 'Szellemi élet a szovjet világban' címmel a következőképpen tudósít: „A kommunista termelés szigorú szervezetébe a szellemi munkásnak is be kell illeszkednie. De ez természetesen nem jelenti azt, hogy a proletariátus nem értékeli a szellemi munkát... Az orvosok egyelőre még szabadon gyakorolhatják tevékenységüket. Minthogy a pénz még forgalomban van, tiszteletdíj ellenében gyógyítanak. De közel van már az idő, amikor a gyógyítás is közszolgálat lesz... A proletariátus az az anyag, amelyből formálódik és belőle származik az erő is, amelyet a szép és a jó, az emberséges és üdvös határai közé csakis a művész és a tudós tud szorítani.”

Orvosként ekkor fontos közegészségügyi szolgálatot teljesít. Január 27-én éri az előre várható és mégis váratlan hír-földrengés: meghalt Ady Endre. Az 'Eszterendő' című lap Lukács Hugót kéri fel, nyilatkozzék a költő betegségéről és haláláról. Okos és tapintatos cikke nem volt felesleges a halott költő védelmében. Noha nem ismeretlen, érdemes idézni belőle.

„A betegségnek, amely fiatalon a sírba döntötte, lehetne közkeletű nevet adni. De a diagnózis ebben az esetben még kevesebbet mondana, mint az úgynevezett klinikai esetekben. Mert a betegség lényege és lefolyása is egyéni minden esetben és az Ady Endre egyénisége annyira összetett és annyira kiváltságos, hogy betegségének előzményei és alakulása nem osztályozható az iskola tanításai szerint. Nem igaz, hogy paralytikus volt és nem igaz, hogy az alkohol ölte meg. Szívének főütőere beteg volt tudtom szerint már tíz éve... Délceg ember volt Ady. Hatalmas széles vállakon, magas és vastag nyakon, arányosan kis fej. A koponya

méreteiben és formájában tökéletesen arányos. Hátraívelt, magas homlok. Szabályos arc erősen fejlett arccsonttal. Az arc nagyon sokáig volt ráncatlan. A fogai korán romlottak el.

Ady arcának lebilincselő szépségét nagyban fokozták különös szemei. Elődomborodó kékellő szemgolyókon tágult fekete pupillák körül sötétbarna íriszek. Szemei feltűnő mozgékonyak, nyugtalanok. Rövidlátó volt, ez okozta a szemek előreállását és nem valami idegbaj. Teste is arányos volt, és bár sportot nem üzött, atlétaszerűen karcsú és izmos. Alsó végtagjai aránytalanul vékonyak voltak, lábai kissé nagyok és nem formásak. A kezei szépek voltak. Lelket kifejező, lágy, jó kezek.

Ady Endre nem volt terhelt. Azaz, hogy elmebeteg, ideges, nyavalyás nem volt – tudtunkkal – soha senki a családjában. Alkoholista sem, bár borivó ember volt minden őse. Ő maga is bírta a bort. Ha egyszer-másszor legyűrte a bor, a legrövidebb idő alatt nyerte vissza józanságát. És bár sokat és folyton ivott, a szervezetét nem betegítette meg. Nem tapasztaltam nála soha májzavarokat. Az étvágya nem volt nagy soha, keveset evett, lassan tempózva.

Mint Molière-t a vígjátékaiból, úgy Ady Endrét a verseiből újra lehet konstruálni. Amilyen nehéz volt életében megérteni, elképzelni, merre, hogyan nő a lelke, olyan világos és nagyvonalú lelki fejlődésének szivárványos íve műveiben.

Amit életében sokszor ismételttem magamnak, ha lelkét akartam megítélni, azt most le kell szegezni. A fajtájának múlt és mai életét mi nem ismertük. Ő a mieinket is ismerte és tudta értékelni. A magyarság symboluma volt Ady, aki őt megérti, az megérzi a magyarság lelkét.

Ady nagy lelki tulajdonságai között nekem legjobban imponált okossága. Megértő és értékelő biztos ítéletű okossága. Jós volt, nemcsak szálló lelkének érzékenysége, de világosan látó és meglátó okossága folytán is. És amikor lelke elborult, ez és csak ez borult el. Az utolsó hetekben már nem volt okos. Még érzékeny, még sokszor megértő, sőt ötletes is volt – csak okos nem volt már, csak ítélete nem volt semmiről. Csak féltékeny, csak siránkozó, csak gyermekes...”

Lukács Hugó a Tanácsköztársaság bukása után feleségével, Bernáth Ilma festőművésszel együtt előbb Bécsbe, majd Párizsba emigrált. Felesége 1933-ban a Szovjetunióba költözik, ő maga Párizsban marad. Aztán 1939-ben „Lukács Hugó, a Lechner-klinika volt tanársegédje, Ady Endre orvosa és barátja, Párisban, ahol emigrációban élt, önkezeléssel vetett véget nyomorúságos életének.” A temesvári „Praxis medici” orvosi folyóirat korabeli tudósítása ez, amit egy kiváló erdélyi Ady-kutatótól (Bustya Endre) közvetítésével sikerült megtudni. A lap természetesen sajnálkozik az emigráns orvos politikai eltávolodása miatt.

Ilyen mozgalmas, színes és tragikus végű életet rejt egy orvos nevéből lett Ady-vers címe. Idézzük őt, nem is a lexikon-kiegészítés kedvéért, de a költő kedvelt orvos-barátjának kijáró illendőségből.